

Leksykon teologii pastoralnej

REDAKCJA

KS. RYSZARD KAMIŃSKI
Redaktor Naczelny

KS. WIESŁAW PRZYGODA
MAREK FIAŁKOWSKI OFMConv

Lublin
TOWARZYSTWO NAUKOWE
KATOLICKIEGO UNIWERSYTETU LUBELSKIEGO
JANA PAWŁA II

Recenzenci
Ks. prof. dr hab. Bronisław Mierzwiński
Ks. prof. dr hab. Jan Wal

Opracowanie redakcyjne
Barbara Grodzieńska

Skład komputerowy
Joanna Żuk

Projekt okładki
Marta i Zdzisław Kwiatkowscy

Praca naukowa finansowana ze środków Komitetu Badań Naukowych w latach 2003-2006
jako projekt badawczy

© Copyright by Towarzystwo Naukowe KUL 2006

ISBN 83-7306-293-9

TOWARZYSTWO NAUKOWE
KATOLICKIEGO UNIWERSYTETU LUBELSKIEGO
JANA PAWŁA II

ul. Gliniana 21, 20-616 Lublin 1, skr. poczt. 123
tel. 0 81 525 01 93, tel./fax 0 81 524 31 77
e-mail: tnkul@kul.lublin.pl <http://tn.kul.lublin.pl>
Dział Marketingu i Kolportażu tel. 0 81 524 51 71

Drukarnia „Tekst” s.j., ul. Wspólna 19, 20-344 Lublin

KARTOTEKA PARAFIALNA

te w kartotece są tylko dla użytku wewnętrznego, nie powinny dostać się do wiadomości publicznej. Istnieją programy komputerowe ułatwiające prowadzenie kartoteki parafialnej, ale nie zwalnia to proboszcza z prowadzenia k.p. w tradycyjnej formie. Dyrektywa 95/46 Parlamentu Europejskiego oraz Rady Unii Europejskiej z 24 X 1995 o ochronie osób w związku z przetwarzaniem danych osobowych oraz o swobodnym obiegu tychże danych zezwala na przetwarzanie danych osobowych przez urzędy, wykonywane z myślą o realizacji celów oficjalnych zrzeszeń religijnych, określonych przez prawo konstytucyjne lub międzynarodowe prawo publiczne, o ile służy ważnym interesom publicznym (punkt 35).

R. Fischer-Wollpert. *Einrichtungen und Institutionen der Pfarrgemeinde*. HPTH Bd. 3 s. 220-221; *Ochrona danych osobowych i prawo do prywatności w Kościele*. Red. P. Majer. Kr 2002 s. 177-179; J. Mikołajec. *Kartoteka parafialna*. EK t. 8 k. 914-915; C. Grzybowski. *Kartoteka parafialna a ochrona danych osobowych*. W: *Efektywne zarządzanie parafią*. Red. M. Sobota. Wwa 2001 (1.5.1) s. 1-4.

Ks. Mirosław Sitarz

KATECHETA, osoba świecka lub duchowna, która w imieniu Kościoła dokonuje chrześcijańskiego wtajemniczenia, kształcenia i wychowania. K. przeżywa i głosi doświadczenie Ewangelii urzeczywistniającej się w Kościele; jest oficjalnym świadkiem wiary Kościoła; uczestniczy w Chrystusowej i eklezjalnej misji głoszenia Ewangelii przez zaangażowanie w katechizację, na podstawie odpowiedniego przygotowania teologicznego, pedagogiczno-dydaktycznego, psychologicznego i duchowego oraz na mocy → misji kanonicznej. Zadanie k. różni się od zadań innych pracowników → duszpasterstwa, jednakże powinien on współpracować z nimi.

Tożsamość k. jest wieloaspektowa i uwarunkowana stanem życia w Kościele (→ biskup, → prezbiter), rodzic, osoba zakonna, katolik świecki) oraz sytuacją

historyczno-społeczną (katecheta rodzinny, parafialny lub szkolny). Niektóre dokumenty Kościoła rozszerzają znaczenie terminu k. na wszystkich wierzących, którzy są powołani przez chrzest św. i bierzmowanie do przekazywania prawd wiary i zasad moralnych. Inne zaś używają terminu k. tylko na określenie k. szkolnego. W języku potocznym występuje natomiast tendencja do określania terminem k. tylko osoby świeckie.

1. K. w Kościele partykularnym. Biskupi są pierwszymi k. w swojej diecezji. W posłudze biskupiej wyjątkowe znaczenie zajmuje głoszenie i przekazywanie Ewangelii. Dokumenty Kościoła podkreślają, że biskup jest odpowiedzialny za dzieło katechizacji w Kościele partykularnym. Do jego zadań należy przygotowanie k. oraz troska o niezbędne pomoce i fundusze. Biskup czuwa nad autentycznością wyznania wiary oraz nad jakością tekstów i pomocy, które mają być wykorzystywane. Ma ustalić w diecezji całościowy program katechezy, który odpowiadałby na prawdziwe potrzeby wiernych oraz był odpowiednio usytuowany w diecezjalnych planach duszpasterskich. Realizacja takiego programu powinna być skoordynowana z planami Konferencji Episkopatu.

We wspólnocie kościelnej ważna rola w dziele katechizacji przypada → prezbiterom. Na mocy otrzymanych święceń są oni wychowawcami w wierze. DOK nazywa ich k. katechetów i wyznacza im następujące zadania w dziedzinie katechezy: wzbudzać we wspólnocie chrześcijańskiej poczucie odpowiedzialności za katechezę; troszczyć się o zaprogramowanie katechezy w parafiach i o formację katechetów świeckich; zintegrować katechizację z programem ewangelizacyjnym wspólnoty oraz troszczyć się o więź między katechezą, sakramentami i liturgią; zapewnić więź katechezy swojej wspólnoty z diecezjalnymi programami duszpasterskimi, pomagając k. w stawianiu

się współpracownikami programu diecezjalnego.

Rodzice są pierwszymi k. swoich dzieci. Rodzicielskie wychowanie w wierze dokonuje się głównie przez chrześcijańską interpretację różnych wydarzeń rodzinnych i świąt religijnych. Jest bardziej świadectwem, które uczy, bardziej okazjonalnie niż systematycznie, ale w sposób stały i codzienny. Magisterium Kościoła podkreśla, że wprowadzenie w wiarę pogłębia się jeszcze bardziej, jeśli rodzice komentują katechezę, jaką ich dorastające dzieci otrzymują we wspólnocie chrześcijańskiej, i pomagają w jej przyjęciu. Zarówno rodzice, jak i duszpasterze powinni pamiętać o tym wyjątkowym znaczeniu katechezy rodzinnej, która wyprzedza każdą inną formę katechezy, towarzyszy jej i poszerza ją. PDK zwraca uwagę, że rodzice jako pierwsi k. powinni zatroszczyć się o to, by ich dzieci: zostały ochrzczone zaraz po urodzeniu; zostały przygotowane do I Komunii św. i do sakramentu pokuty; przyjęły we właściwym czasie sakrament bierzmania; uczęszczały na szkolne lekcje religii i uczestniczyły w parafialnym duszpasterstwie katechetycznym; brały udział w praktykach religijnych i uczestniczyły w życiu liturgiczno-sakramentalnym Kościoła; kierowały się w życiu zasadami chrześcijańskimi. Jeśli zabraknie rodziców, obowiązek wychowania w wierze spoczywa na tych, którzy ich zastępują oraz na rodzicach chrzestnych.

Kościół w dokumentach dotyczących katechizacji zachęca osoby zakonne do podejmowania pracy katechetycznej. Wzywa, aby osoby konsekrowane, uwzględniając charyzmat własnego zgromadzenia, przygotowywały się do zadań katechetycznych i poświęcały temu dziełu swoje zdolności i możliwości. DOK podkreśla, że osoby konsekrowane podejmując się działalności katechetycznej, poprzez charyzmat wspólnot zakonnych nadają jej własne akcenty, o wielkiej głębi religij-

nej, społecznej i pedagogicznej; powinny jednak zachować nienaruszalny charakter katechezy.

Powołanie świeckiego do katechizacji wynika z sakramentu chrztu i jest umacniane przez bierzowanie i sakramenty, przez które uczestniczy on w misji kapłańskiej, prorockiej i królewskiej Chrystusa. Oprócz wspólnego powołania do apostołatu niektórzy świeccy czują się wewnętrznie powołani przez Boga do podjęcia katechizacji. DOK podkreśla, że Kościół wzbudza i weryfikuje to Boskie powołanie i udziela misji do katechizowania. Czucie się powołanym do bycia k. i otrzymanie od Kościoła misji kanonicznej do wypełnienia tego powołania może nabrać różnych stopni poświęcenia, zgodnie z cechami charakterystycznymi każdego. Niekiedy k. może współpracować w katechizacji przez pewien określony okres życia, a nawet w sposób okazjonalny. Dokumenty katechetyczne radzą, by w diecezji była odpowiednia liczba świeckich na stałe oddanych katechizacji, którzy w komunii z kapłanami i biskupami przyczyniają się do nadania tej posłudze kształtu eklezjalnego. PDK podkreśla, że szczegółowe wymagania wobec katechetów parafialnych określają postanowienia prawa kościelnego, natomiast odpowiednie wymagania wobec katechetów szkolnych określają zarówno postanowienia prawa kościelnego, jak i państwowego prawa oświatowego. Nad ich przestrzeganiem czuwają referaty katechetyczne kurii biskupich.

2. Kwalifikacje k. Kwalifikacje zawodowe k. określa KEP w porozumieniu z ministrem edukacji narodowej i sportu, tzn. że kwalifikacje k. nie są określane na podstawie ani ustawy o systemie oświaty, ani Karty Nauczyciela. Ustawy te mają tylko wpływ na określenie uposażenia k. Na mocy *Porozumienia pomiędzy Konferencją Episkopatu Polski oraz Ministrem Edukacji Narodowej z dnia 6 IX 2000 r. w sprawie kwalifikacji wymaganych od*

nauczycieli religii określone jest, że nauczycieli religii we wszystkich typach szkół mogą następujące grupy katechetów: księża, którzy ukończyli wyższe seminaria duchowne i legitymują się dyplomem lub zaświadczeniem ukończenia seminarium duchownego; osoby świeckie i zakonne, które ukończyły wyższe studia teologiczne i posiadają przygotowanie katechetyczno-pedagogiczne; alumni wyższych seminariów duchownych po ukończeniu V r. studiów; osoby świeckie i zakonne, które ukończyły wyższe studia magisterskie bez przygotowania teologicznego, ale przygotowanie to uzupełniły w formie teologiczno-katechetycznych studiów podyplomowych lub studiów w kolegium teologicznym. Ponadto w przedszkolach, szkołach podstawowych, w gimnazjach i szkołach zawodowych mogą nauczać: osoby świeckie i zakonne, które posiadają dyplom ukończenia kolegium teologicznego i alumni wyższych diecezjalnych lub zakonnych seminariów duchownych oraz studenci wyższych studiów teologicznych po ukończeniu IV roku, o ile kontynuują studia. W przedszkolach i szkołach specjalnych mogą nauczać religii następujące osoby: księża, którzy zaliczyli w trakcie studiów seminaryjnych zajęcia z zakresu pedagogiki specjalnej i katechezy specjalnej; osoby świeckie i zakonne, które ukończyły wyższe studia teologiczne lub kolegium teologiczne i zaliczyły w trakcie studiów zajęcia z zakresu pedagogiki specjalnej i katechezy specjalnej; osoby spełniające wymagania kwalifikacyjne dla danego typu szkoły, które ponadto ukończyły studia podyplomowe lub kurs kwalifikacyjny w zakresie pedagogiki specjalnej nadającej kwalifikacje do pracy w określonym typie szkoły. Wymagane przygotowanie katechetyczno-pedagogiczne oznacza odbycie studiów z zakresu pedagogiki, psychologii, katechetyki i dydaktyki, nauczanych w powiązaniu z teologią i innymi przedmiotami uzupełniającymi w wymiarze co najmniej 330 godzin oraz

odbycie obowiązkowych praktyk pedagogicznych w wymiarze nie mniejszym niż 150 godzin.

3. Prawa i obowiązki k. K. wchodzi w skład rady pedagogicznej szkoły, nie przyjmuje jednak obowiązków wychowawcy klasy. Posiada prawo do organizowania spotkań z rodzicami swoich uczniów również poza wyznaczonymi przez szkołę lub przedszkole zebraniem ogólnymi, wcześniej ustalając z dyrektorem szkoły lub przedszkola termin i miejsce planowanego spotkania. K. może prowadzić na terenie szkoły organizację o charakterze społeczno-religijnym i ekumenicznym na zasadach określonych w art. 58 ustawy o systemie oświaty. Z tytułu prowadzenia organizacji nie przysługuje mu dodatkowe wynagrodzenie. K. ma obowiązek wypełniania dziennika szkolnego. K. uczyący w grupie międzyklasowej (międzyoddziałowej), międzyшкоłnej oraz w punkcie katechetycznym ma obowiązek prowadzić odrębny dziennik zajęć, zawierający te same zapisy, które zawiera dziennik szkolny.

Status k. wiąże się bezpośrednio z dwupodmiotowością katechezy w szkole. W ten sposób koncepcja wyznaniowej katechezy nakłada na nauczyciela wymóg wierności Kościołowi i lojalności wobec szkoły. K. zobowiązany jest do pracy na rzecz szkoły, jak każdy inny nauczyciel. Dotyczy to także księży zatrudnionych w szkole. Jednocześnie k. ma obowiązek podjęcia współpracy z parafią. Winien on brać udział w zebraniach k. z terenu danej parafii, a także wypełniać nieodpłatnie obowiązki wymienione w *Dyrektorium Katechetycznym Kościoła Katolickiego w Polsce*, do których należą: przygotowanie liturgii niedzielnej i świątecznej, uczestnictwo w jednej mszy św. w niedzielę i święta z udziałem dzieci i młodzieży w parafii, na terenie której znajduje się szkoła, podjęcie opieki nad uczniami w trakcie rekolekcji szkolnych. Za pozostałe zajęcia, poza wymienionymi w do-

kumencie, należy się mu dodatkowe wynagrodzenie (PDK 90).

4. Funkcje k. Pierwszą funkcją k. w szkole jest reprezentowanie Kościoła katolickiego. K. przekazuje Ewangelię nie w swoim imieniu, lecz z mandatu i w imieniu Kościoła. To Kościół powołuje i posyła k. Stąd posługa k. w szkole musi mieć wymiar eklezjalny. K. powinien być człowiekiem Kościoła, utożsamiać się z celami Kościoła, być zdolnym do przekazywania orędzia Bożego w jego imieniu.

Drugą funkcją k. jest nauczanie całym swoim życiem na wzór Jezusa Chrystusa. K. ma popierać rozwijającą się spójną syntezę między pełnym przyłgnięciem człowieka do Boga (*fides qua*) i treściami orędzia chrześcijańskiego (*fides quae*). Ma rozwijać wszystkie wymiary wiary, przez które ta synteza się wyraża, tzn. wiarę poznawaną, celebrowaną, przeżywaną i przemodloną. Ma kierować osobę do powierzenia się całkowicie i dobrowolnie Bogu poprzez podporządkowanie rozumu, woli, serca i pamięci. K. musi więc poznać, przyjąć i przekazywać pełną naukę Pisma Świętego, Tradycji i Urzędu Nauczycielskiego Kościoła w zjednoczeniu z Chrystusem, a także poznawać i rozumieć problemy katechizowanych, by skuteczniej prowadzić ich do spotkania z nauczającym Chrystusem.

Trzecią funkcją k. jest wychowanie uczniów. Koncentruje się ona na przyjacielskim towarzyszeniu katechizowanym w ich osobowym rozwoju. Istotne znaczenie w procesie wychowania ma osobowa relacja k. z katechizowanym. Powinna ona karmić się pasją wychowawczą, kreatywnością, przystosowaniem, a zarazem maksymalnym szacunkiem dla wolności i dojrzałości osoby. Przez mądre towarzyszenie katechizowanemu k. pełni najcenniejszą służbę w ramach działalności katechetycznej: pomaga katechizowanym w odczytaniu powołania, do którego wzywa ich Bóg.

Czwartą funkcją k. jest świadczenie, które zobowiązuje go, aby całym swoim życiem głosić Chrystusa. Żadne metody pedagogiczno-dydaktyczne nie zwalniają k. na żadnym etapie procesu katechetycznego od osobistego świadectwa. Charyzmat dany mu przez Ducha Świętego, solidna duchowość, przejrzyste świadectwo życia stanowią duszę każdej metody i tylko własne jakości ludzkie i chrześcijańskie gwarantują dobre wykorzystanie tekstów i innych pomocy naukowych. Funkcja świadczenia domaga się od k. intensywnego życia sakramentalnego i duchowego, praktyki modlitwy, głębokiego zrozumienia wzniosłości chrześcijańskiego orędzia i jego skuteczności w przemianie życia, gorliwej miłości, pokory i roztropności, które pozwalają na owocne działanie Ducha Świętego w osobach katechizowanych.

Jan Paweł II. Adhortacja apostolska *Catechesi tradendae*. CV 1979; Kongregacja ds. Duchowieństwa. *Dyrektorium Ogólne o Katechizacji*. CV 1997; E. Materski. *Katecheta*. EK t. 8 k. 1014-1015; *Katecheza dzisiaj. Problemy prawne i teologiczne*. Red. W. Janiga, A. Mezglewski. Krosno-Sd 2000; *Former des adultes en Église. État des lieux, aspects théoriques et pratiques*. Red. A. Binz, R. Moldo, A. Roy. Saint-Maurice 2000; Konferencja Episkopatu Polski. *Dyrektorium Katechetyczne dla Kościoła Katolickiego w Polsce*. Kr 2002; *Dzisiejszy katecheta. Stan aktualny i wyzwania*. Red. J. Stala. Kr 2002; E. Alberich. *Katecheza dzisiaj. Podręcznik katechetyki fundamentalnej*. Wwa 2003; P. Tomasik. *Regulacje prawne nauczania religii. W: Wybrane zagadnienia z katechetyki*. Red. J. Stala. Tw 2003 s. 73-109.

Ks. Andrzej Kiciński

KATECHETYCZNA FORMACJA, proces zmierzający do ukształtowania dojrzałej, służebnej, dialogicznej i twórczej osobowości katechety; realizowany we wspólnocie Kościoła w wymiarze podstawowym i permanentnym w celu przygotowania kapłanów, osób świeckich i zakonnych do prowadzenia katechezy szkolnej i parafialnej.

Cele k.f. w Kościele partykularnym realizuje duszpasterstwo katechetów, które obejmuje wzbudzanie we wspólnotach